

FIRMY | Výskum

**Už netreba vymýšľať
vymyslené,
výskumníci sa teraz
učia žiť vo svete firiem**

Marián Benka

Výskumníci sa učia predávať. Sprivatizované štátne výskumné ústavy nerezignovali z toho, čo ich veľmi slušne živilo za socializmu, len tomu dali logiku. Museli sa prispôbiť trhu.

Ústavy aplikovaného výskumu predal štát zväčša už v prvej vlne kupónovej privatizácie. Tieto inštitúcie, ktoré sa snažili pretransformovať výsledky základného výskumu na prakticky použiteľné riešenia, mali zvyčajne aj malé výrobné prevádzky. To bol len jeden z dôvodov, prečo mohli byť pre súkromných vlastníkov zaujímavé.

Ústavy sprivatizované na začiatku kupónovej privatizácie museli čeliť jej klasickému neduhu. Zrazu mali priveľký počet vlastníkov. Ich ďalší problém bola veľkosť. Za socializmu pracovali na zákazkách pre všetky krajiny Rady vzájomnej hospodárskej pomoci (RVHP). Niektoré zamestnávali vyše tisíc ľudí. A mnohé vymýšľali veci už vymyslené. Vyspelejší Západ počas studenej vojny uvalil embargo na viaceré svoje technológie, a tak ústavy na východ od železnej opony dostali úlohu vyvinúť vlastné alternatívy. Peniaze na prevádzku dostávali od štátu. Ich manažéri sa nemuseli zamýšľať nad rovnováhou medzi príjmami a výdavkami. Čerpali a vykazovali, ako to predpisovali vtedajšie pravidlá.

Po osemdesiatom deviatom skončila RVHP a aj štedré štátne dotácie. Ústavy museli riešiť nepríjemnú kombináciu. Zbytočne veľké priestory. Príliš veľa zamestnancov. A podstatne menej objednávok. Navyše padlo západné embargo a viaceré dlhé roky vyvíjané technológie a zariadenia neobstáli v konkurencii zahraničných produktov, ktoré sa začali tlačiť na trhy bývalého východného bloku.

ŠPECIALITY NESTAČIA. Žilinský Výskumný ústav výpočtovej techniky (VÚVT) pracoval na spoločnom projekte krajín RVHP zameranom na vývoj osobných počítačov. Počítače SMEP boli čiastočne napodobeninou amerických strojov Digital. Ústav zabezpečoval prevažnú časť ich vývoja a výroby v Banskej Bystrici a Námestove. Vo svojich najlepších časoch to bol kolos zamestnávajúci zhruba tisícdvosť ľudí. Z toho do 70 percent boli odborníci s vysokoškolským vzdelaním. Vyvíjali všetky časti počítača. Takže po roku 1989 možno nebol zbytočnejší projekt. Žilinskí vývojári dostávali výpovede alebo odchádzali sami a zakladali si vlastné podniky. Často išlo o pracovníkov jedného oddelenia, ktorí postavili firmu na jeho špecializácii. Napríklad najväčšieho

slovenského výrobcu napäťových zdrojov Elteco Žilina založili ľudia, ktorí vyvíjali pre SMEP napäťové zdroje.

Ústav pokračuje ďalej ako eseročka VÚVT – Vývoj. Má dvadsať zamestnancov a pätnásťmiliónové tržby. Po prvej vlne kupónovej privatizácie sa ocitol v rukách zhruba tisíce akcionárov. Ich počet sa časom zredukoval na dvesto, pričom malá skupina, ktorú tvoria prevažne manažéri spoločnosti, kontroluje 70-percentný podiel. Podľa riaditeľa Martina Seča balansuje VÚVT na hrane prežitia. Zisky sa striedajú so stratami. Podľa toho, ako sa im darí získať zaujímavé zákazky. Aby znížili riziko, snažia sa rozširovať okruh svojich činností.

Po odchode množstva výskumníkov ostalo vo VÚVT plne zachované len oddelenie špeciálneho výskumu zamerané na počítače pre ozbrojené zložky. To aj po revolúcii pokračovalo vo vývoji chránených počítačov pre ministerstvo vnútra, tajnú službu a ďalšie inštitúcie, ktoré pracujú s utajenými informáciami. Ich výrobky znemožňujú nepovolným osobám sledovať na diaľku obsah zobrazovaný na monitore počítača. Špiónážne technológie totiž takéto sledovanie umožňujú. Napríklad tak, že zachytia, hoci z okna susednej budovy, žiarenie monitora. Alebo sa napoja na rovnakú fázu elektrického vedenia, akú využíva počítač.

Takéto počítače sú v porovnaní s bežnými pécečkami niekoľkonásobne drahšie. A štátne inštitúcie si ich objednávajú len sporadicky. Okrem toho medzičasom pribudla konkurencia. Preto VÚVT spús-

til aj výrobu z odolných počítačov, určených do priemyselných prevádzok. Každý model sa vyvíja pre zákazníka na mieru. Klient si určí, proti čomu má byť odolný. Trebárs proti hluku, prachu, vlhkosti, extrémnym teplotám, chemikáliám či otratom. Počítače sa potom vyrábajú priamo v ústave. Viac ako o výrobe možno hovoriť o remeselnom skladaní.

M. Seč vkladá veľkú nádej do nedávno vyvinutého systému na optimalizáciu odberu elektrickej energie. Systém zaznamenáva po štvrtodinách celkový odber elektrickej energie vo firme. Pomáha manažmentu presne stanoviť, koľko si jej má firma v energetickej spoločnosti predplatiť. Pokiaľ by odber mal počas niektorej štvrt hodiny prekročiť predplatený limit, systém automaticky vypne vopred stanovené elektrické spotrebiče. Vzhľadom na stúpajúce ceny energií záujem o toto riešenie rastie. Riaditeľ ústavu dúfa, že vďaka jeho dlhoročným kontaktom sa mu ho podarí presadiť aj na ruskom trhu. Napriek tomu, že vo firme stále vznikajú originálne nápady, podľa M. Seča seriózneho výskumu oproti minulosti ubudlo. „Lídri vo vývoji informačných technológií sú USA či Japonsko. Nám ostáva len malý priestor,“ dodáva.

ZVÁRAČI SA ROZBIEHAJÚ. Bratislavský Výskumný ústav zväračský (VÚZ) vyvíjal a vyvíja technologické postupy a zväračské zariadenia. Jeho riaditeľ Peter Klamo tvrdí, že kontinuita výskumu sa nikdy neprerušila a ústav je stále rovnako významný. Len menší. Kým v roku 1989

Výskumné ústavy

Biznis s vedou

FOTO - ANDREJ BALCO

privykli skromnosti

zamestnával deväťsto ľudí, dnes ich tam pracuje okolo dvesto. Vďaka novým projektom, o ktorých P. Klamu zatiaľ nechce hovoriť, by mal ich počet v najbližších rokoch narásť na 380.

Najväčšie problémy priniesol zvrátený úpadok slovenského strojárstva v deväťdesiatych rokoch. No vďaka tomu, že výsledky jeho výskumov sú užitočné v rôznych odvetviach, nebola to kríza, ktorá by ohrozila jeho existenciu. Dnes ústav profituje z rozvoja automobilového priemyslu.

Školí zváračov pre trnavskú automobilku PSA, spolupracuje s bratislavským Volkswagenom, ktorý mu okrem iného dáva priestor na skúšanie nových zváracích postupov v ostrej výrobnnej prevádzke. Ústav sprivatizovali až v roku 2002. Vtedy vláda rozhodla, že potrebám slovenského priemyslu, meniaceho sa príchodom zahraničných investorov, bude viac vyhovovať zväčšený výskum vo flexibilných súkromných rukách. Privatizácia priniesla ústav na stránky novín. Verejnú súťaž vy-

FOTO - PAVEL DANKO

Peter Klamu:
Výskum sa nikdy neprerušil. A ústav je stále rovnako významný. Len menší.

Martin Seč:
Ústav balansuje na hrane prežitia. Aby sme znížili riziko, snažíme sa rozširovať okruh našich činností.

hral Priemyselný inštitút SR. Ide o združenie právnických osôb, ktorého členmi sú Slovenský živnostenský zväz, Zväz priemyslu Slovenska, Slovenská obchodná a priemyselná komora a štyri univerzity. Po privatizácii Fond národného majetku SR obvinil Priemyselný inštitút SR, že nepreukázal pôvod peňazí, za ktoré ústav privatizoval. Kauza skončila na súdoch. Fond ich všetky prehral.

P. Klamu nemá problém sa k tomu vrátiť. Vysvetľuje, že inštitút si na kúpu ústavu riadne požičal a úver splácal zo svojej činnosti. Sto miliónov korún, ktoré sa majitelia zaviazali v privatizačnej zmluve preinvestovať, získali z prevádzky ústavu. Už ich investovali. Kúpili predovšetkým moderné zariadenia pre výskum, ktoré ústavu umožnili uchádzať sa o nové zákazky. Na rozdiel od iných sprivatizovaných ústavov je VÚZ neziskové združenie. Zisk sa preto nemôže prerozdeľovať medzi vlastníkov, ale celý sa musí preinvestovať. Majitelia, ktorí nie sú komerčné firmy, kúpili ústav podľa vlastných vyhlásení preto, aby prispeli k rozvoju slovenského priemyslu. A postavenie neziskového združenia im umožňuje uchádzať sa o väčší počet zahraničných grantov, ako keby išlo o súkromnú spoločnosť.

FIREMNÝ SPONZOR. Bratislavský Výskumný ústav chemickotechnologický, dnes je to akciová spoločnosť VUCHT, zažil najlepšie obdobie v povojnových rokoch, keď sa na Slovensku začal rozvíjať chemický priemysel. Počas studenej vojny uvalil Západ embargo vo vzťahu k socialistickým krajinám aj na mnohé postupy pri výrobe chemikálií. Ako potvrdzuje riaditeľ ústavu Peter Lehocký, aj v tomto výskumáku preto vymýšľali z veľkej časti to, čo už bolo inde vymyslené. Osemdesiaty deviaty rok to zmenil. Výskumy pre RVHP sa skončili a ústav sa ocitol v prvej vlnе kupónovej privatizácie.

Postupne ho ovládol jeden z hlavných akcionárov Duslo Šafa. Dnes vyvíja predovšetkým chemické prísady pre gumárenský priemysel pre jeho potreby. Duslo ich dodáva púchovskému Matadoru, ktorý ich pridáva do svojich pneumatík, aby tým predĺžil ich životnosť. Ústav sa venuje aj vývoju umelých hnojív. V oboch oblastiach má niekoľko patentov. Finančne na tom nie je najhoršie, pri sto dvadsiatich zamestnancoch generuje zhruba stodvadsaťmiliónové tržby. Ale na financovanie veľkých výskumných projektov majiteľ nemá peniaze. Podľa P. Lehockého sú na také čosi slabé aj tie najväčšie slovenské podniky. „Zásadný výskum nielen v oblasti chémie sa dnes robí v niekoľkých svetových centrách, do ktorých tečie kapitál z verejného i súkromného sektora,“ dodáva. Pozerá sa na veci realisticky, ako väčšina jeho kolegov. Takýto pohľad hovorí, že v slovenských výskumných firmách sa zrejme patent svetového významu či kandidát na Nobelovu cenu len tak ľahko nezrodí. Možno slušný biznis. ■

FOTO - ANDREJ BALCO